

IN MEMORIAM

ORTUTAY GYULA HALÁLÁRA

JUNG KÁROLY

Aggódó barátok, tanítványok híradásából már régebben értesültünk róla, hogy Ortutay Gyula professzor egészségi állapota megrokkant, betegsége egyre jobban elhatalmasodott rajta. Mégis megdöbrentett a hírügynökségi jelentés, hogy március 22-én elhunyt, hisz még az idén is sokan láttuk fellépni a Magyar Televízió népművészeti vetélkedőjének bíráló bizottságában. A megmásíthatatlan halálhír tudatában a krónikásra marad a szomorú kötelesség, hogy sebtében áttekintse Ortutay Gyula életművét, kurta emlékező sorokban összegezni próbálja hatalmas néprajzi munkásságát, etnológusok nemzedékeit szárnyra bocsátó egyetemi oktatói tevékenységét. Ortutay Gyulának, a közt szolgáló politikus embernek az arcélét megrajzolni nem tartjuk feladatunknak; elvégzik ezt a nálunk avatottabbak. Erről említsünk meg csak annyit, hogy Ortutay — nem egy nyilatkozatában utalt erre — ugyanolyan fontosnak tartotta, mint a népismerettel való foglalkozást, s életét is csak e két feladat szimbiózisában tudta elképzelni.

Ortutay Gyula Szabadka szülötte, itt született 1910-ben. Két év múlva azonban szülei Szegedre költöztek, mivel az apa, aki egy szabadkai napilap munkatársa volt, Szegeden vállalt hírlapírói-szerkesztői munkát. Bár ezáltal kapcsolata tulajdonképpen meg is szűnt szűkebb hazánkkal, később is nemegyszer emlegette, hogy nyelvében szabadkai maradt, nem tanulta el a szegediek annyira jellemző ö-ző dialektusát. Egyetemi tanulmányait a szegedi egyetem fejezte be, s néprajzi érdeklődése Solymossy Sándornak, a kiváló néprajztudósunk hatására alakult ki benne. Kezdő filozop-

terként egyik alapító tagja volt a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának, amely olyan egyéniségeket bocsátott útjára, akiket századunk magyar (és nemcsak magyar) irodalmának és művészetének élvonalában emlegetnek. Már fiatalon kezdi publikálni néprajzi vizsgálódásainak eredményeit, a szegedi *Népünk és Nyelvünk*, majd az *Ethnographia* hasábjain is. E dolgozatok között nem egy olyan akad, amely napjainkig érvényes módon jelölte ki a népismeret egyes részkérdéseinek kutatási irányát. (Például: A magyar parasztság szerelmi élete, 1935.) Ifjúkori éveinek gazdag gyűjtéseit a harmincas évek második felének és a negyvenes évek elejének egymás után megjelenő könyveiben adta ki. E könyvek java része a ma világhírű, Angliában élő fametsző művész, Buday György illusztrációival jelent meg. 1940-ben újraindította, illetve új sorozat formájában folytatta a húszas években megszűnt Magyar Népköltési Gyűjtemény című alapvető könyvsorozatot. Ez a sorozat napjainkban is él; Ortutay Gyula, haláláig, 18 kötetét szerkesztette. Az UMNGY sorozat első köteteként (1940-ben) került kiadásra a *Fedics Mihály mesél* c. kötet, amellyel Ortutay tulajdonképpen megalapozta a később egyéniségkutató iskolának (vagy külföldön: magyar néprajzi iskolának) nevezett néprajzkutatási irányt. Fedics Mihály meserepertoárjának közzétételével Ortutay Gyula tulajdonképpen a szájhagyományozott folklór két jellemző kreatív mozzanatát: a közösség által birtokolt tudásanyagot és a hagyományt alakító egyén saját — hozzáadott — többletét ismertette meg a néprajztudománnyal. Olyan mozzanatok ezek, amelyek által a közösségi és az egyéni relációk egyaránt megfigyelhetők. A Fedics-kötetet számos hasonló követte; napjainkra már nem egy egyszerű mesemondó egyéniség teljes vagy nagyrészt teljes meseanyaga olvasható. A legutóbbi ilyen éppen az UMNGY 17. köteteként megjelent *Tombácz János meséi* volt. Ortutay Gyula egyetemi oktatói tevékenysége a háború után lombosodott ki, amikor átvette a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem (a mai ELTE) Néprajzi Intézetének (a mai Folklore Tanszék) irányítását. A majd három évtizedes pedagógiai munka eredményeként kitűnő magyar néprajzkutatók sorát bocsátotta útjára a tanszék, s ma nyugodtan elmondható, hogy Ortutay jó kezekbe tette le a magyar néprajzkutatás ügyét. 1957-ben alakította meg és vette át az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának irányítását. A mai magyar néprajzkutatás legjobbjainak egy részét tömörítő kollektíva tehát már évtizede foglalkozik alapvető munkafeladatának végrehajtásán: a

magyar néprajz új, nagy összefoglaló műveinek megalkotásán. Mindezek a munkálatok Ortutay Gyula irányítása alatt folytak, s éppen az ő hatalmas hazai és nemzetközi tekintélye szavatolta e munkálatok színvonalát. Az Új Magyarország Néprajza nem készülhetett el Ortutay életében, a *Magyar Néprajzi Atlasz* (amelynek jugoszláviai kutatópontjai is voltak) nyomdában van, a teljesen kész kéziratú *Magyar Néprajzi Lexikon* első kötetét azonban még kézbe vehette. Az ő irányításával indult meg tehát ez a hatalmas munka, amely a néprajztudomány új módszereinek és feladatsíkjainak alkalmazásával fogja megalkotni az annyira várt és hiányzó összegező alkotásokat. Ortutay Gyulának számos könyve jelent meg (felsorolásuk nem feladatunk, a használható kézikönyvekben megtalálhatók), némelyikük számos kiadásban. A legnagyobb sikere a *Kis magyar néprajznak* volt. Remélhető, hogy a hagyatékot és az életművet gondozó tanítványok belátható időn belül összegezik munkáit és alapvető néprajzi alkotásait újabb kiadásokban teszik elérhetővé.

Mivel zárhatná sebtében papírra vetett sorait a krónikás? Talán azzal, hogy Ortutay Gyula élete gazdag volt, megismerhette a kutatás izgalmát, megérhette munkái gyümölcsének beérését, s felnevelhetett olyan nemzedékeket, amelyek az általa megkezdett munkát folytatják, betetőzik, tovább árnyalják.

A napjainkban izmosodó jugoszláviai magyar néprajzi kutatás talán legszebb, de mindenképpen leggazdagabb népmesekötetének kiadását az ő támogató jóindulatának köszönheti: Penavin Olga *Jugoszláviai magyar népmesék* című könyve az Ortutay Gyula szerkesztette UMNGY sorozatának 16. köteteként jelent meg 1971-ben. Hogy őr maradt utána a magyar néprajzkutatásban, azt talán nem is kell hangsúlyozni. Ám az ember lehet esendő is: a mű marad; ennek alapján ítéltetik meg egy munkás élet. Ortutay Gyula életműve gazdag, olyan, amelyhez vissza és újra vissza kell térni, hisz a magyar néprajzi kutatás nem egy problémájának, irányt szabó kezdeményezésének csírája és alapjai ott találhatóak meg.